

ԿՐԾՆԱ-ԲԱՆԱՄԻՐԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԱՂԱՔԻԱՅԻ ԳՐԲԻՆ ՇՈՒՐՁ

ՆԵՐԱՄՈՒԹԻՒՆ — ՄԱՐԴԱՐԷՆ

Իր նկարագիրը և անձնաւորութիւնը ուրուագծելու աշխատանքին մէջ, մեծ դժուարութեան մը կը բախինք՝ կենսագրական ծանօթութեան պակասին, և սակայն, ուսումնասիրութիւնը իր երկին, որ կը ցոլացնէ գէթ՝ որոշ չափով, իր հոգեկան ուրոյն կառուցուածքը, իր գանազան եւ րանգաւորումներուն մէջ, պիտի բերէ մեզի իր նպատար մարգարէին անձնականութեան բխրեղացման ճիգին մէջ։ Մաղաքիայ Եփր. ՆՊԱՅԻ կը թարգմանուի «հրեշտակս կամ պատգամաբերս» կը հանդիպինք նոյն քառին Մաղ. III. 1։ Չենք գտներ համոզիչ, յատուկ անուան մը այսկերպ գոյութիւնը։ Հաւանականութեան նմարը կը հակի, նՊԱՅԻ կը ճատուած ձեւը նշատելու ինչպէս ըստին, որ կը նշանակէ, «եհովայի պատգամաբերը, կամ հրեշտակը»։ Արդարեւ, ծնողքի մը կողմէ տրուած նմանօրինակ անուանակոչում մը, պիտի ենթադրենք ցուցամուկական բռնադրօսիկ տրամադրութիւն մը լոկ, քանդելով, սակայն, կիրքերու և նկատումներու փոքրոցի տարողութիւնը, այս պարագային, տարբեր տեսակէտէ մը դիտուած՝ աստուածայինէն, Հին Ուխտի գրականութիւնը կ'ընձեռէ մեզ նոյն տեսակի բառակիրութիւններու շարք մը, եհովայի համակրութիւնը և մտերմութիւնը հաստատող իրենց թելադրութեամբը։ Ինչպէս՝ «בְּדֵי» «եհովայի ծառան»։ «חֵן» «եհովայի եղբայրը կամ բարեկամը»։ «נֹאֵם» «եհովայի գէմքը»։ Խորագրի վերոյիշեալ ստուգաբանական ձեւը արտագրուած է նոյնութեամբ LXXի, հայերէն, ղպտերէն, լատիներէն թարգմանութիւններուն մէջ, իսկ Յովնաթանի թարգմտմամբ, ամականաբար կը գործածէ Մաղաքիայ անունը, վերագրելով զայն Եզրաս զպրին «Պատգամաբերիս միջոցաւ, որուն անունն է Եզրաս զպրին»։

Արդարեւ, պատմականութենէ զուրկ է այս հաստատումը։

Մարգարէութեան ներածականը, I. 1, իր սերտ հանդիսութեամբ Զաք. IX. 1 և XII. հատուածներուն հետ, անանուն գրողմով մը կը պարուրէ գրուածքը, հաւանաբար, այս անորոշութիւնը փարատելու ջերմ առաջադրութեամբ, անծանօթ գրիչ մը, Մաղ. III. 1 պատգամաբերս գոյականը, խորհրդանշաբար գործածած ըլլայ, անյայտ հեղինակը բնորոշելու։

Անմիջական տպաւորութիւնը իր մարգարէութեան՝ խանդավառ հայրենասէր մը, խորունկ կրօնական խառնուածքի մը հրամայքովը օժուէն, անյողղոյղ և հաստատ իր համոզումներուն մէջ, ուստեալ աւանդապահը հնաւանդ իր կրօնքին, սրբութիւններուն, բաւքերուն, ձախորդութիւններու և յուսախաբութիւններու փոթորիկներէն չի տատանող։

Հերքելի կը թուի այն ենթադրութիւնը, որ զայն արտաքինապաշտ ծիսամօլի մը կը վերածէ։ Պահ մը, եթէ լուրջ նկատողութեան առնենք ժամանակի այլասերիչ ազդակները, հեթանոսական ապականիչ կենցաղի այժմէական ներգործութիւնը, տընտեսական և քաղաքական ստորադաս խեղճ գահաւիժող անկումը, երկրագած նախագաւթում մը, կ'իմաստաւորէ մեզ, եղաշրջեց դերը ծէսին, արարողութեան, գոհին, ուրիշ խօսքով, տաճարին, իբրեւ կեդրոնաւայր, իբրեւ ներշնչարան, ազգային և կրօնական ինքնութիւնը անեղծ պահելու ազնիւ փառասիրութիւններ անուցանող միակ լաստը փրկութեան։ Արդարեւ, հեղինակին հասկացողութեան մէջ, ծիսակատարութիւնը ինքն իր մէջ տարամերժօրէն ինքնանպատակ ամուլ հետապնդում մը չէ, մեքենական ունակութեան մը պատրանքովը գոյաւոր, այլ յորդ աւելիովը կրօնական ըզգացումի կենսաւորուած է ան, ուռճացած, գեղեցկացած, որ զկրօնքային էոյթն իսկ կը կազմէ երկին, ուր աշխիները և որբերը կեղեքողներուն, երդմնագացներուն, շնացողներուն, ուղղուած չարագուշակ պատուհասը Եհովային, ահաւոր դատաստանի օրը, արտայայտութիւնն իսկ է ոգեղէն ձեզողութեան այն մագնիսացումին, որ արժէքներու ուղիղ դասաւորում մը կը պայմանաւորէ, իրողութիւնները և երեսօթեն-

բու ըմբռնելու իրենց յատակութեան, պարզութեան, և կոչումին մէջ:

Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ Ը

Յետ գերութեան շրջանին կը պատկանի գրութեան քր. Յուդայ, պարսկական լուծին ներքե, **חנה**-ով մը կը կառավարուի, Անգ. I. 1, Նեհ. V. 14: Տաճարը վերակառուցուած է, Մադ. I. 10, IV. 1, 10: Քահանայական դասու անփութութիւնը մասնաւորապէս, յատուկ յիշատակութեան կ'արժանանայ. Մադ. I. 6-8, 12-13, II. 1, 8: Ընկերային խաթարութիւններու նկատմամբ, ուշագրաւ է մատնանշել, Մադաքիայի երկին, սերտ աղերսը Եւրաքի և Նեհէմիայի մարգարէութիւններուն հետ. Պարտապանցութիւնը կրօնական, տասանորդը վճարելու Մադ. II. 17, IV. 7-10, 14, Նեհ. X. 32-39, XII. 10-13, օտար ամուսնութիւններ, Մադ. II. 10-16, Եզր. IX-X. Նեհ. X. 28-30, XIII. 23-31, Ընկերային հարստահարութիւնները Մադ. III. 5, Նեհ. V. 1-13: Դիպուածալին չէ դադարաբային այս զուգարկութիւնը, այլ որոշապէս կ'ենթադրէ նաև ժամանակաշրջանի նոյնութիւն: Տաճարի վերակառուցման լրման թուականն է 515. զրքի խմբագրութիւնը կը յայտնէ 458-445 միջև:

Վերոյիշեալ բարեկարգիչներու գործունէութեան անձնուէր և անշահախնդիր ռահ-վիրան եղաւ Մադաքիան. երկրորդումն Օրինացի ոգին կը պարտի ան, որոշ արտայայտութիւններ և ըմբռնումի ձևեր, Եհովայի սէրը Մադ. I. 2, Երկր. Օրի. VII. 7, 8, 13, X. 15: Խորալէլ բառի գործածութիւնը, ընտրեալ ժողովուրդը մատնանշող, և քահանայութեան նկատմամբ իր կեցուածքը, Մադ. II. 4-7, Երկ. Օրի. XVIII. 1, XXI. 5, XXX. 8-11: Քահանայ և Ղեկի եզրերը համանիշ են իրարու, հեղինակի մտքին մէջ, ինչ որ յետնագոյն օրէնսդրութիւնը Ահարոնի որդիներուն կը վիճակէ այդ պաշտօնը:

Ո Ճ Ը

Պարզ, սեղմ, արձակունակ, պակաս գեղազարդական յղուածի, մասնաւոր ճիգ մը տրամասաց ոճով արտայայտուելու, որ կը գտեղծէ գրութեան շուրջ որոշ խանդա-

վառութիւն և հետաքրքրութիւն, ուսուցողական մանաւանդ քան բանաստեղծական շունչով, հազուադիւրս բառերու և արտայայտութիւններու փունջի մը կը հանդիպինք, որոնք են՝ I. 3 **תנים** փոխանակ **ננים** «վիշապներ»: I. 4 **רשש** «ազ քատացած»: I. 5 **ל מעל** բազակցութիւնը, «վրայէն»: I. 10, 11, 13, II. 13, III. 4, **מנחה** բոլորովին յատուկ գործածութեամբ: I. 12, **גאל** «արատել, պղծել» իմաստով, **ניב** «պտուղ» «հասոյթ», II. 14, **משחת** «ապականած», II. 9 **כפי אשר** «որուն պէս», II. 11, **אל נכר** «օտար աստուծոյ մը աղջիկը» II. 12, **ער ענה** «արթուն և պատասխանող», II. 14, **אשת ברית** «ղաչելի կամ ուխտի կինը», II. 16, անկանոն դերբայը, **שנא** «ատելով», III. 2, **ברית**, «թաւ», III. 5, **עשקי שכר** «վարձքի հարստահարութիւններ», III. 8, **קבע** «յափշտակել», III. 10, **די בלי עד** արտայայտութիւնը «մինչև առատութիւն», IV. 14 **שרש וענה** «անշուք օրէն», III. 19 **קדרנית** «արմատ և ճիւղ», III. 21, **עסס** «կոխել, կոխկրտել», Dictionnaire de la Bible, Vigours, tome 4, 1912, Paris, էջ 609:

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

Գլուխ Ա.

1) Պատգամ. Եհովէի խօսքը Խորայի-լի, Մադաքիայի միջոցաւ. 1). Աս հասարակ, հրեայ հասարակութեան է ուղղուած այս կոչը. **משא** Մասայի բայարմատն է **נשא** որ կը թարգմանուի բարձրացնել, վերցնել, նոյնպէս Աքք. *nasu*, եթով. *ሠላ*, առնել, ընդունիլ. արաբ. *نشا* աճիլ, մեծնալ, բարձրանալ. **משא** վուլ. *Onus*. LXX. Սի. *ἄρμα*, Սի. *ἄρμα*. Հահեկան է զիտողութիւնը Յիւրոնիմոսի մասա՝ բառի մասին: «Quil significat onus, id est poudus, quod Hebraice Massa, et ab Aquila ἄρμα, dicitur, sed quid ἄρμα, id est assumptio, quod et LXX. et ceteri interpretes transtulerunt». Զօհր. առած թարգմանած է, Ասոր. *ܐܫܐ* յայտնութիւն, տեսիլք, արաբ. *حجى* յայտնութիւն: **משא** կը նշանակէ բարձրացում, պատգամ, մարգարէութիւն, աստուածային յայտարարութիւն, 2 թագ. IX. 25. Եսայի

